

Fritz Beke Éva:

A Galata levél fordítási problémái

A teológusok feladata volt, és ma is az, hogy kortársaik számára érthetővé tegyék a Szentírást. Az Ószövetségnek az alexandriai görög fordítása, a Septuaginta (LXX) volt az első a szentírásfordítások sorában. Ezután az Ószövetség arám nyelvű fordítása, a Targum következett, majd a Kr.u.-i századokban a szír, az etióp és kopt, valamint a latin fordítások is kezdtek elterjedni, melyeket fokozatosan kibővítettek az újszövetségi iratokkal. A bibliafordítások első nagy korszakát Hieronymus latin fordítása, a Vulgata zárja le, Kr.u.390-406 között. Ez a Biblia nagyon népszerű lett a középkorban. A tridenti zsinat (1545-63) záróokmánya szerint ez az egyetlen hiteles Biblia-fordítás³². A nagy népvándorlások korában már a szláv és germán fordítások is megjelentek. A következő időszak a humanizmus és a reformáció korára esik. Ebben az időszakban különös említést érdemel az 1380-as évek elején John Wicliff angol bibliafordítása, amelyet csak 1731-ben nyomtatták ki és a Luther Márton által készített német fordítás, mely 1534-ben Wittenbergben jelent meg. Ez utóbbival szinte egy időben látott napvilágot egy másik német nyelvű bibliafordítás Svájcban, mely a Zürichi Biblia néven vált ismertté. A 16. század második felében egymás után jelentek meg Európa egyes országaiban a saját, nemzeti nyelvű Szentírások, melyek között kiemelkedő szerepet töltött be Károli Gáspár magyar nyelvű Bibliája 1590-ből, mely a Szentírás összes könyvét tartalmazta, és Vizsolyi Biblia néven vonult be a köztudatba. A protestáns bibliafordítások megjelenése szinte provokálta a római katolikus teológusokat, hogy létrejöjjön a Vulgata magyar nyelvű fordítása, melynek elkészítésével Káldi Györgyöt bízták meg.

A Károli-féle fordítás a megjelenésétől kezdve mintegy 300-350 évig állta az idő próbáját, ám 16. századi bibliai nyelvezet

³² Vö. TÓTH, K. Bibliafordítás – Bibliamagyarázás, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994, 13.p. A továbbiakban: TÓTH K.

kezdett elévülni, és egy újabb Bibliafordításra egyre erősebb lett az igény. A 20. század végén megjelent: „Emlékkönyv a Vizsolyi Biblia megjelenésének a 400. évfordulójára” c. kötetben a szerzők a Károli Biblia nyelvtani problémáival foglalkoztak. Mivel egy élő nyelv állandó változásokon megy keresztül, a forrásmű szókincsét ennek tükrében kell megvizsgálni. Jelen esetben háromféle szempontra hívták fel a figyelmet.

1/ a ma használatos magyar szavak a 16. században még nem léteztek, és helyettük az akkor használatos kifejezéseket alkalmazták, vagy körülírtak bizonyos fogalmat, ami mesterkéltn hangzást eredményezett. Pl. lelkes test – lelki test, eleven szén – parázs, zengő szerszám, vagy vigasságtevő szerszám – hangszer;

2/ az egyes szavak elavultak, és mára már más kifejezésekkel pótoljuk őket. Pl. cirkál – bírál, eszterág – gólya, halháj – pikely;

3/ sok olyan szó van a magyar nyelvben, melyet a 16. században is éppen úgy használtak, mint ma, csak hogy számunkra a jelentése más, mint akkoriban volt. Pl. elkerül – bejárta; félelmetes – az olyan emberre vonatkozott, aki félt; doktor – tanító,³³

A Káldi-fordításon háromszor végeztek revíziót a 19. században: 1834-35-ben, 1851-ben és 1862-65-ben.

1973-ban jelent meg egy új, több szerző által készített katolikus bibliafordítás, és 1975-ben a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa, az Ó- és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottság révén új prtestáns fordítást adott ki.

A teljes Szentírást feldolgozó fordításokon kívül jelentek meg olyan kiadványok is, melyek csak az Újszövetséget érintették. Ilyen lett a Békés-Dallos-féle – a szerzőpárost egy cisztercita és egy oratorianus szerzetes alkotta – Újszövetség, mely Rómában és Magyarországon is egyaránt nagyon népszerűvé vált, bár szakmai szemmel nézve eléggé pontatlan fordítás. Az 1978-ban megjelent Csia Lajos fordítása, aki a görög szöveg lehető legponosabb fordítására törekedett.

³³ Vö. TÓTH, K. 19-21.p.

Ha egy fordítás helyességét vizsgáljuk, figyelembe kell vennünk, hogy az alábbiakban közölt fordítási lehetőségek közül melyikhez tartozik:

- Tudományos fordítás: pl. „nappal és éjjel” – ragaszkodik az eredeti szöveghez, míg a befogadó nyelv engedi.
- Irodalmi fordítás – az előző példán bemutatva: a magyar nyelv a fenti kifejezés-formulát „éjjel-nappal” változatban szokta alkalmazni. Az eredeti szöveget is ebben a változatban közli, mert a nyelvi eszközök szépségének bemutatására törekszik.
- Liturgiai fordítás – szépségre és szöveghűsége törekszik. Főként dogmatikai szempontból kell rendben lennie. Pl. az Ézs 7,17-ből az „almá” kifejezést „szűz”-nek, nem pedig „fiatal asszony”-nak fordítja. Az eredeti „Jézus testvérei” (Mt 28,10) - τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς. μὴ φοβεῖσθε. ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπελθῶσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὁρῶνται. - a protestáns új fordításokban „atyámfiak”-ként, a katolikus változatban³⁴ „testvérek”-ként szerepelnek.
- Mai köznyelvre történő fordítás – a németben az Die Gute Nachricht az Újszövetség mai köznyelvre fordított változata. Ez a fordítás az érthetőségre törekszik, azzal a céllal, hogy a mai nyelvet beszélő ember megértse a Szentírás üzenetét.
- Szó szerinti, vagy iskolai fordítás – interlineáris fordításnak is nevezik, mert az alapszövegbe, a sorok közé kerül minden szó, módosítószó alapjelentése.
- Tudományos igényű fordítás – a szövegkritikai exegézis „terméke”, különösen a kommentárookra jellemző ez a fordítási mód.
- Közeledés a köznyelvhez; parafrázis – az új fordítások készültek ilyen alapon a mai kor olvasójának szánva, mert a

³⁴ Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Szent István Társulat, 2005.

régies szöveget nem mindenki érti. (Luther szép költői, lírai nyelvezetét is elavultnak találták és ezért 1926-ban H. Menge egy új fordítással állt elő...).

- Bőbeszédű, értelmező fordítások – a fordító úgy találja, hogy az új fordítás ellenére is nehezen érthető az olvasó számára, akkor az egyes részeket magyarázattal látja el.
- Modoros fordítás – gyakran teljesen profán kifejezéseket alkalmaz a fordító, és a legtöbb esetben az ő jó ízlésén múlik, hogy a modern kifejezésekből milyen mértékben válogat. Mivel a Biblia szókincsére a komoly, „templomi hangulat” a jellemző, ezért nem mindig találjuk helyénvalónak a túl modern kifejezéseket.
- Szó- és formahű fordítás – a bibliafordítás a 20. század utolsó évtizedeire önálló tudományággá fejlődött. Két irányzatot különböztetünk meg: átadó módszer – az eredeti nyelvnek (héber, görög) sajátosságait tartja szem előtt, és a nyelv formai sajátosságainak az érzékeltetésére törekszik. A másik az: átvevő módszer – a fordítás nyelvén akarja a lehető legjobban érzékeltetni a Biblia tartalmát és az üzenetét átadni, de sokszor nagymértékben eltér az eredeti szövegtől.
- Tartalmilag hű fordítás – szinte ellentéte az előzőnek. Tartalmilag dinamikusnak mondható, és az eredeti szöveg lehető legjobb visszaadására törekszik. Az egyes szókapcsolatok és szófordulatok közül szabadon válogathat a fordító, de mindig figyelembe kell vennie az eredeti szöveg üzenetét, tartalmát és komolyságát.

Írásomban szeretném felhívni a figyelmet „Pál apostolnak a Galatabeliekhez írt levelé”-nek fordítási problémáira. Magyar nyelvünk szókincsé eléggé gazdag ahhoz, hogy megtaláljuk a megfelelő szavakat, kifejezéseket, melyek segítségével hűen vissza tudjuk adni az eredeti görög szöveg értelmét. Ehhez nem szükséges az 1948-as Károli-féle fordítás szövegéhez görcsösen ragaszkodnunk, melyet esetleg többen ódivatúnak, lejártnak tartanak, és a

fent említett nyelvtani ill. értelmezési nehézségekbe ütközhetünk. Az ún. újfordítást pedig annyira modernnek találom, hogy nem adja vissza mindig az eredeti görög szöveg értelmét. Éppen ezért, mikor a Pál apostolnak a Galatabeliekhez írt levelének görög nyelvű változatát lefordítottam, az újfordítással összehasonlítva megállapítottam, hogy több helyen – főként a második, és a harmadik fejezetben – az újfordítás módosításra szorulna. Érdekesség kedvéért megvizsgáltam az 1948-as magyar fordítást, amely több helyen pontosabban adja vissza az eredeti görög szöveget, majd ehhez a Die Bibel, valamint a Pismo Sväté szövegváltozatait is hozzattem viszonyítási alapként. E két utóbbi bibliafordítás sokkal hűebben tükrözi az eredeti szöveget.

Írásomban az 1975. évi újfordítású Biblia javított kiadásával szeretnék foglalkozni, amely a Vizsolyi Biblia megjelenésének 400. évfordulójára jelent meg Budapesten, a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója gondozásában 2000-ben. Továbbiakban az egyszerűség kedvéért „újfordítás”-ként hivatkozom erre a Bibliafordításra.

Munkámhoz az alábbi jegyzékben feltüntetett görög nyelvű „Novum Testamentum Graece” 26. kiadásnak az 1983-ban megjelenő 7. revideált változata adja a kiindulópontot, melynek az általam fordított változatát hasonlítom össze a jegyzékben tovább feltüntetett Szentírásokkal.

A görög nyelvű:

Nestle-Aland: Novum Testamentum Graece, 7. revidierter Druck, Stuttgart:Deutse Bibelgesellschaft, 1983.

A magyar nyelvű:

Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár, az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadás, Budapest: Brit és Külföldi Biblia-Társulat, 1948.

Újszövetség, Zsoltárok, Példabeszédek, Budapest, Magyarországi Gedeon Társaság, 1998. A Nemzetközi Gedeon Társaság, The Gideons International, Nashville USA, 1998. A továbbiakban, az egyszerűség kedvéért Újszövetség - Gedeon Társaság kiadványaként hivatkozom erre az Újszövetségre, melynek szöve-

gét a Károli fordítás szövegével Ravasz László vetette egybe és dolgozta át.

A német nyelvű:

Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der deutschen Übersetzung D. Martin Luther, Textfassung 1912, Groß Oesingen: Duckhaus Harms, 1999.

A szlovák nyelvű:

Biblia Písmo Sväte Starej a Novej zmluvy, Liptovský Mikuláš: Transcius, Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 1999. Reedícia: 2007.

A következőkben az említett fordítási lehetőségeket is figyelembe véve szeretném bemutatni az egyes változatokat, hogy az olvasótábortól függően, milyen lehetőségek állnak rendelkezésünkre. Arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy aki az Újszövetséggel most kezd ismerkedni, annak számára hasznos lenne az eredeti görög szöveget, és a rendelkezésére álló többféle fordítási változatot is megvizsgálni.

A fent ismertetett Szentírások fordításait összehasonlítva a legtöbb eltérés az Újszövetség - Gedeon Társaság kiadványban észlelhető.

Az ökumenikus, kétnyelvű Bibliafordítások állnak legközelebb az eredeti görög szöveghez, és az általam lefordított változathoz. Ezeket külön táblázatban hasonlítom össze a Nestle-Aland: Novum Testamentum görög szövegével.

Az eredeti görög szöveg mellett közlöm a saját fordításomat, amelynél az ökumenikus Német-Magyar-, ill. a Szlovák-Magyar Újszövetséget vettem viszonyítási alapul, közlöm az újfordítás, vagy az Újszövetség - Gedeon Társaság által közölt változatokban mutatkozó nagy eltéréseket és közlöm, szerző általi fordításként, magyarázatokkal együtt Bándy György: A Galatákhoz írt levél magyarázata (Komárom, Selye János Egyetem, 2010.) c. művéből a vonatkozó magyar fordítást.

A legjellegzetesebb fordítási problémákat és azok megoldási lehetőségeit az alábbi hét táblázatban mutatom be.

Gal 2,2 eredeti görög	ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μὴ πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἑδραμον.
Gal 2,2 saját fordítás	Fölmentem pedig a kijelentés következtében, és elmagyaráztam nekik az evangéliumot amit hirdetek a pogányoknak és külön a tekintélyeseknek, hogy valamiképpen hiába ne fussak, vagy futottam hiába.
Gal 2,2 újfordítás, ökumenikus fordítás	Kinyilatkoztatástól mentem fel és eléjük tártam az evangéliumot, amelyet a pogányok között hirdetek, mégpedig külön a tekintélyesek elé, nehogy hiába fáradjak, és hogy eddigi fáradozásom se legyen hiábavaló.
Gal 2,2 Bándy fordítás	Kinyilatkoztatástól indítva mentem fel, és eléjük tártam az evangéliumot, amelyet hirdetek a pogányok között, mégpedig külön a tekintélyesek elé, nehogy valami módon hiába ne fáradjak, és hogy eddigi fáradozásom se legyen hiábavaló.

Ezzel a verssel kapcsolatban lényeges eltérés csak a mondat befejező részében mutatkozik. Bár ebben az esetben nem is nevezhetnénk az egymástól eltérő kifejezéseket a fordítási hibáknak, hanem a szó szerinti fordításban a futás átvitt értelemben³⁵ szerepel. Meg kell vizsgálni az egyes mellékmondatok közti összefüggéseket is. Erről Bándy így ír: „A vezetőkkal való megbeszélés tárgyát így összegzi az apostol: μὴ πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἑδραμον. Nem célhatározó mellékmondatról van szó (hogy ne fussak hiába...), mert ezt a kijelentő módban lévő ἑδραμον nem teszi lehetővé. Nem is aggodalmat fejez ki ez a mellékmondat (talán csak nem futottam hiába),

³⁵ ἑδραμον – τρέχω: act. 2. aor. alakja, átvitt értelemben a Gal 2,2-ben, írja Dr. VARGA, Zs. J.: Újszövetségi görög-magyar szótár, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1996, 947.p.

hanem közvetett, negatívan megfogalmazott kérdést tesz fel (nem futottam-e), amelyre választ vár. Az εἰς κενόν a héber ríq megfelelője. A τρέχω ige értelme nem csak futni, de átvitt értelemben munkálkodni, fáradozni és cselekedni. Pál számára világos volt, hogy nem hiábavaló a munkássága, hogy a futása nem volt üresjárat.”³⁶ Tehát, ha a fentieket figyelembe vesszük, akkor a jobb érthetőség kedvéért nem muszáj ragaszkodnunk a szó szerinti fordításhoz.

Gal 2,7 eredeti görög	ἀλλὰ τούναντίον ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς,
2,8	ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη,
Gal 2,7 saját fordítás	Sőt ellenkezőleg, amikor látták, hogy rám bízattott (rám van bízva) a körülmetéletlenség evangéliuma, ahogy Péterre a körülmetélésé,
2,8	aki ugyanis erőt adott Péternek a körülmetéltek apostolságára, erőt adott nekem is a pogányok között,
Gal 2,7 Gedeon Társaság	Sőt ellenkezőleg látták, hogy a pogányok között én vagyok megbízva az evangélium hirdetésével éppúgy, mint Péter a zsidók között
2,8	Mert aki munkálkodott Péterben a zsidók között való apostolságra, bennem is munkálkodott a pogányok között valóra,
Gal 2,7 Bándy fordítás	Hanem látták, hogy rám van bízva az evangélium hirdetése a körülmetéletleneknek mint ahogyan Péterre a körülmetélteknek.
2,8	Mert aki erőt adott Péternek a körülmetéltek közötti apostolságra, nekem is erőt adott a pogányok közötti szolgálatra.

³⁶ BÁNDY, Gy. A Galatákhöz írt levél magyarázata, Komárom, Selye János Egyetem, 2010. 92.p.

A 7. verssel kapcsolatban nem lenne szerencsés döntés, ha csak a szó szerinti fordításhoz ragaszkodnánk, erre világít rá Bándy, mikor Stammot: „Ha szó szerint fordítanánk a birtokos eseteket a körülmetéltség evangéliumának és a körülmetéletlenség evangéliumának, akkor az a félreértés jöhetne létre, hogy két evangélium van: egy a zsidó és egy a pogányok részére.”³⁷

Ezzel kapcsolatban az a véleményem, hogy a célcsoporttól függően alkalmazhatjuk ugyan a szó szerinti fordítást, de a közérthetőség kedvéért – az irodalmi szempontból szebb – „pogányok” / „zsidók”, vagy a Bándy által alkalmazott szakszerűbb „körülmetéletlenek” / „körülmetéltek” kifejezések a helytállóbbak.

A 8. versben az ἐνεργήσας – az ἐνέργειω igének aoristos alak-ja: tevékenykedik, hat. Érezteti hatását, erőt fejt ki, munkálkodik.³⁸

„Aki erőt adott Péternek a körülmetéletlenek közti apostolságra”- ezáltal Péternek volt elég ereje ahhoz, hogy körülmetéletlenek között apostolként munkálkodjék.

„Aki munkálkodott Péterben, a zsidók között való apostolságra” – ezt a mondatot így lehetne értelmezni: Aki Péterben fejtette ki az erejét, hogy ezáltal Péter készségesen tevékenykedjék a pogányok között, mint apostol.

³⁷ STAMM, Raymond T.: The Epistle to the Galatians. The Interpreter's Bible, Volume 10. Nashville: Abandon Press, 1953. (továbbiakban STAMM), a 474.p.-t idézi BÁNDY, Gy. 35.p.

³⁸ VARGA, Zs. 319.p.

Gal 2,19 eredeti görög	Εγώ γάρ διά νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεὸς ζήσω. <u>Χριστῷ συνεσταύρωμαι</u> .
2,20	ζῶ δέ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δέ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὁ δέ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ (υἱοῦ τοῦ θεοῦ) τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.
Gal 2,19 saját fordítás	Én ugyanis a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek. <u>Krisztussal együtt megfeszítettem.</u>
2,20	Élek pedig nem én, hanem él bennem Krisztus. Amit pedig most testben élek, Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem.
Gal 2,19 Gedeon és összes prot. ökum. ford.	Én ugyanis meghaltam a törvény által a törvénynek, hogy Istennek éljek.
2,20	<u>Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve:</u> többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem; azt az életet pedig, amit most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem és önmagát adta értem.
Gal 2,19 Bándy fordítás	Mert én a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek. <u>Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve.</u>
2,20	Többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem a Krisztus . Azt az életet, amit most testben élek, az Isten Fiában való hitben élek, aki szeretett engem és önmagát adta értem.

Ha megvizsgáljuk ezt a két verset, akkor a problémát nem is fordítás okozza, hanem a verseknek az elosztása. Az eredeti görög szövegben a „Χριστῷ συνεσταύρωμαι” – „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve” a 19. vers zárómondata. A rendelkezésemre álló összes protestáns magyar fordítás ezt a két verset úgy

adja az olvasó elé, hogy a „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve” mondattal kezdi a 20. verset. Az újfordítás, valamint a kétnyelvű- (német-magyar, szlovák-magyar) és a Gedeon Társulat által kiadott Újszövetségek kettőspontot téve utána, folytatják a gondolatmenetet: „többé tehát nem én élek...”. A Károli-féle fordításban is ezt a felosztást találjuk, de azzal a különbséggel, hogy két külön mondatot – nem összetettet, mint a fentebb felsoroltak – használ.

A katolikus szlovák nyelvű fordítás³⁹ is az újabb magyar nyelvű fordítások mintáját követi, de azzal a különbséggel, hogy az összetett mondat tagmondatait nem kettősponttal választja el egymástól. „20. S Kristom som ukrižovaný a nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus. (...)” Ez a mondat így hangzik magyarul: „Krisztussal keresztre vagyok feszítve, és már nem én élek, hanem Krisztus él bennem.” (saját fordítás). Az általam megvizsgált többi fordítás az eredeti formát használja. De a Luther-féle német fordítás, a 19. verset az „...ich bin mit Christo gekreuzigt.” - mondattal zárja, és a 20. verset új mondattal kezdi: „Ich lebe aber; doch nun nicht ich, sondern Christus lebt in mir.” Tehát a gondolatmenetet két külön mondatra osztja fel. Az evangélikus szlovák nyelvű fordítás a versek felosztását illetőleg, követi az eredeti görög szöveget, és a megvizsgált mondatokat oly formában tárja az olvasó elé, hogy a 19. verset az üzenet egyik felével zárja be, és a 20. versben pedig kis betűvel kezdve folytatja az apostol gondolatmenetét. „19. ...spolu s Kristom som ukrižovaný 20. a nežijem už ja ale žije vo mne Kristus...” A 2005-ben kiadott katolikus Bibliafordítás⁴⁰ is az eredeti szöveget követi.

Ez a felosztás magyar nyelven, saját fordításomban így nézne ki: „19. ...Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve 20. és már nem én élek, hanem Krisztus él bennem.”

³⁹ NOVÝ ZÁKON A ŽALMY, Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968. 467.p.

⁴⁰ BIBLIA, ÓSZÖVETSÉGI ÉS ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS, Budapest, Szent István Társulat, 2005. 1688.p.

Gal 3,5 eredeti görög	Ὁ οὖν ἐπιχορηγὼν ὑμῖν τὸ πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;
Gal 3,5 saját fordítás	Tehát aki megadja nektek a Lelket, és működtet nagy dolgokat <u>bennetek</u> a törvény cselekedeteiből, vagy a hit hallásából.
Gal 3,5 újfordítás, ökum. ford.	Tehát az, aki a Lelket adja nektek, és hatalmas erővel munkálkodik <u>közöttetek</u> , vajon a törvény cselekedetei, vagy a hit igéjének hallása által teszi-e ezt?
Gal 3,5 Bándy fordítás	Aki tehát a Lelket ajándékozta nektek és hatalmas dolgokat cselekszik <u>bennetek</u> , a törvény cselekedeteiből, vagy a hit hirdetéséből cselekszi-e ezeket?

Itt az adományozó szempontjából van feltéve a kérdés: Milyen módon kaptátok a Lélek ajándékait? Ez a kérdés megerősít, hogy a Lélek még erőteljesen működött – ἐνεργῶν δυνάμεις – Galáciában és a Lélek ajándékai kifejtették tevékenységüket a bennetek - ἐν ὑμῖν, az egyes hívekben külön-külön. Ha viszont a „közöttetek” kifejezést alkalmazza a fordító, akkor a szöveg azt jelzi, hogy a Lélek csak akkor működik, ha együtt, egy közösségben vannak a hívek.

Gal 3,6 eredeti görög	Καθὼς Ἀβραάμ ἐπίστευσεν τῷ θεῷ καὶ ἐλοίστη αὐτῷ δικαιοσύνην
Gal 3,6 saját fordítás	Ahogy Ábrahám hitt Istennek, és beszámítatott neki igazságul.
Gal 3,6 újfordítás	<u>Így van megírva</u> Ábrahám hitt Istennek, és isten őt azért igaznak fogadta el.
Gal 3,6 Bándy fordítás	Miképpen Ábrahám hitt Istennek, és beszámíttatott neki igazságul

Α καθὼς – miképpen, ahogyan – azt fejezi ki, hogy Ábrahám olyasmi történt, amit a galaták hitbeli tapasztalatával párhuzamba lehet állítani. Isten a hitet nézi és értékeli.

Az újfordítás ezt a verset az „így van megírva” formulával vezeti be. Lehet, hogy a jobb érthetőség kedvéért, és így adja az olvasó tudtára, hogy ószövetségi idézet következik.

Gal 3,12 eredeti görög	Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἐστὶν ἐκ πίστεως, ἀλλ’ ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς.
Gal 3,12 saját fordítás	A törvény pedig nem hitből van, hanem aki teszi azokat, élni fog általuk.
Gal 3,12 Gedeon Társaság	A törvény szerint pedig nem hitből igazulunk meg, hanem – amint megíratott – aki cselekszi azokat, él azok által.
Gal 3,12 Bándy fordítás	A törvény pedig nem hitből van, hanem aki cselekszi, az fog élni általa.

Ennél a szakasznál az általam megvizsgált fordítások csaknem mindegyike a szó szerinti fordítást közli, s a mondat végén, Pál apostol által alkalmazott ószövetségi idézet (3Móz.18,5), idézőjelben szerepel.

A fenti táblázatban a fordítások között mutatkozik némi eltérés.

A Bándy-féle fordítás és a saját fordításom között az az eltérés mutatkozik, hogy ő ebben az esetben egy általánosított-, és minden esetre magyarosabb formát alkalmazott, míg én szó szerinti fordítást alkalmaztam.

Az itt közzétett fordításoktól a Gedeon Társaság általi változat tér el a legnagyobb mértékben. A tömör mondatot az érthetőség kedvéért igyekszik magyarossá formálni, és mivel ószövetségi idézetet vezet be, azért van ott az „amint megíratott” formula.

Egyébként az evangélikus szlovák nyelvű Szentírás is igyekszik érthetővé tenni a mondatot: „No zákonom nie je z viery, ale (hovori): Kto ich (totiž prikázania) plní, bude v nich živý.” Saját fordításban: „A törvény nem hitből van, hanem (mondják): Aki teljesíti azokat (azaz a parancsolatokat) élni fog általuk.”

Gal 3,20 eredeti görög	ὁ δὲ μεσίτης ἐνός οὐκ ἐστίν, ὁ δὲ θεός εἰς ἐστίν.
Gal 3,20 saját fordítás	Közbenjáró pedig nem egy van, Isten pedig egy van.
Gal 3,20 Gedeon Társaság és újfordítás	A közbenjáróra nincs szükség, ahol nincs két fél. Isten pedig egyetlen Egy.
Gal 3,20 Bándy fordítás	A közbenjáró pedig nem egyé, Isten azonban egy.

Ez a vers önmagában nehezen érthető. Az előző verseket figyelembe véve, a közbenjáró Mózesre vonatkozik, aki nem közvetítő két fél között, hanem csak átadja a rábízott üzenetet. Ennek fényében már jobban érthető a Gedeon Társaság által közölt fordítás, holott az eredeti szövegtől ez a változat áll a legmesszebb.

Bándy erről így ír a 19-20. vers magyarázatakor: „Az angyalokon kívül a közbenjárónak is (μεσίτης) nagy szerepe volt a Törvény átadásánál. Pál nem nevezi meg a közvetítőt, de nyilvánvaló, hogy Mózesre gondol. Mózes ugyanis a szó szoros értelmében nem közvetítő két tárgyalófél, vagy ellenfél között, hanem csak továbbadja azt, amit kapott. ... Abban egyetértés van a magyarázók között, hogy azt akarja kihangsúlyozni, hogy a közbenjáró kisebb, mint Mózes. Pál az érvelésénél kihasználja, azt a tényt, hogy a szerződések kötésénél a közbenjáró mindkét felet képviseli, kettős szerepe van. Ezáltal kisebb, mint Isten, aki egy. Isten egyedüli volta az izraeli vallás alaptétele. Ebben az esetben a ὁ δὲ θεός εἰς ἐστίν nem hitvallási formula, „hanem a logikai következtetés része.”⁴¹ Pál azért hangsúlyozza, hogy a Törvény nem közvetlenül Istentől van, hanem közvetve lett kinyilatkoztatva, hogy az ígéretekkel szemben alacsonyabb értékűnek mutassa be, amelyek közvetlenül Istentől vannak.”⁴²

⁴¹ OEPKE, A.: Der Brief des Paulus an die Galater, Berlin, EVA, 1973. 118.p-t idézi BÁNDY, Gy. a 92.p, 52.p

⁴² BÁNDY, Gy. 52.p.

Ezzel az írással a céloom nem a fordítások kritikája volt, hanem rámutatni a fordítási lehetőségek alkalmazására, és az olvasóban felkelteni az érdeklődést az eredeti görög szöveg olvasására. Az itt bemutatott példák arra mutattak, hogy a legjobb fordítás is csak egy aspektust tár föl. Nyelvünk, a többi, ma használatos nyelvvel együtt nagyon gyorsan változik. Szavak, kifejezések tűnnek fel, és amilyen gyorsan felbukkantak, olyan gyorsan válnak elévültté még akkor is, ha most nem a divatszavakra, szólásokra gondolunk. A nyelvek ezen változásai miatt különösen a külföldi teológusok, bibliatudósok és -kiadók azon a véleményen vannak, hogy minden nemzedék számára kellene egy fordítást készíteni. Ez a lehetőség a mai magyar egyházak körülményeire való tekintettel nagyon is luxusnak tűnik. Az 1990-es kiadásban is vannak javításra szoruló részek, és az ezek jobbításához szükséges adatgyűjtés állandó folyamatban van.⁴³ Magyarországon is, hasonlóképpen, mint Németországban és Hollandiában – ahol az egyes egyházak nyitottabbak egymás felé – nagyon jó lenne egy közös bibliafordítás, amelynek kiadását a katolikus és a protestáns egyházak képviselői közös munkával hoznának létre. „És hogy nálunk sem elképzelhetetlen, arra szebb példát nem is lehetne említeni, mint az Úri Imádság és az Apostoli Hitvallás ökumenikus magyar szövegének az elkészítése. Ha van olyan teológiai vállalkozás, melyet nem befolyásolhatnak dogmatikus előítéletek, úgy az eredeti nyelvű, és alapszövegű Biblia szakszerű és szöveghű fordítása az. ... Az a reménységünk, hogy az új korszak új embere által is Isten Lelke teremti meg az igazi igényt arra, hogy korszerű és minél egységesebb nyelven olvassák az Írást azok, akikhez szól az evangélium. Talán így még inkább bővül az Isten ígését megszerető emberek köre, és ezen keresztül, akik egykor „távol” voltak, „közel” kerülnek Krisztushoz és egymáshoz (Ef 2,13).”⁴⁴

⁴³ TÓTH, K. 101.p.

⁴⁴ TÓTH, K. 101.p.

Felhasznált irodalom

- BIBLIA, Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2000, ISBN 963 300 817 4
- BIBLIA, ÓSZÖVETSÉGI ÉS ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS, Budapest, Szent István Társulat, 2005, ISBN 963 361 664 6
- BIBLIA, Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy, Liptovský Mikuláš, Transcius, Banská Bystrica, Slovenská biblická spoločnosť, 1999. Reedícia: 2007. ISBN978-80-7140-272-5
- DIE BIBEL oder die ganze Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments nach der deutschen Übersetzung D. Martin Luther, Textfassung 1912, Groß Oesingen: Duckhaus Harms, 1999. ISBN 3-86147-186-8
- NESTLE-ALAND: Novum Testamentum Graece, 7. revidierter Druck, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983. ISBN 3 438 05100 1
- NOVÝ ZÁKON A ŽALMY, Rím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968.
- SZENT BIBLIA azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár, az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadás, Budapest. Brit és Külföldi Biblia-Társulat, 1948.
- BÁNDY, Gy. A Galatákhöz írt levél magyarázata. Komárom, Selye János Egyetem, 2010. ISBN978-80-89234-91-2
- TÓTH, K. Bibliafordítás – Bibliamagyarázás, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994. ISBN963 300 590 6
- ÚJSZÖVETSÉG, ZSOLTÁROK, PÉLDABESZÉDEK, Budapest, Magyarországi Gedeon Társaság, 1998, A Nemzetközi Gedeon Társaság, The Gideons International, Nashville USA, 1998.
- Dr. VARGA, Zs. Újszövetségi görög-magyar szótár, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1996. ISBN 963 300 658 9